

Osztályozó vizsga tematikája Etika

1. Az erkölcsi gondolkodás alapjai 1.

Emberek vagyunk. Az emberi természet eltér a többi élőlény sajátosságaitól. Mi tudunk csak alkotó módon teremteni, munkát végezni, erkölcsiségünk valamennyire határt szab szabadságvágyunkból következő szélsőséges viselkedésünknek. Büntudatunk van az elkövetett rossz miatt. Szenvedünk nemcsak a fizikai fájdalomtól, hanem a lelki sérülésektől is. Embernek lenni nagyszerű dolog, de felelősség is. S mivel nem vagyunk tökéletesek, rengeteg hibát követünk el.

Soha nem tudjuk teljes egészében függetleníteni magunkat a társadalomtól. Mivel társas lények vagyunk, erkölcsi fejlődésünk is a csoport visszajelzései alapján alakul. Legnagyobb hatással a család van az egyénre: itt tanuljuk meg a szocializáció alapjait. Az etika két alappillére a jó és a rossz. Jó, az, aki nem árt másnak, és nem okoz szenvedést. Rossz az, aki árt másnak, és szenvedést okoz. Úgy is árthatunk valakinek, hogy nem volt szándékunkban, és úgy is, hogy előre eltervezzük.

Az értékek szoros kapcsolatban állnak az erkölccsel. Az értékek olyan eszmei objektívációk, amelyek jelzik, hogy az egyénnek abban az adott korban mi a fontos, mi a jó.

Segítő kérdések a téma kifejtéséhez:

- Mi a véleményed arról, ha valaki úgy árt másnak, hogy nem volt szándékában vagy úgy, hogy előre eltervezte?
- Miben látod a két rossz közötti különbséget?
- Hozz fel példákat a saját tapasztalataid alapján!

2. Az erkölcsi gondolkodás alapjai 2.

Az értékek szoros kapcsolatban állnak az erkölccsel. Az értékek olyan eszmei objektívációk, amelyek jelzik, hogy az egyénnek abban az adott korban mi a fontos, mi a jó. Vannak örök emberi értékek, mint például a szeretet, a becsületesség, önzetlenség. Napjaink erkölcsi értékeinek azonban nagy része válságban van. Mióta az anyagi értékek nagymértékben előtérbe kerültek, sorra tűnnek el alapvető, meghatározó értékeink, mint például a hűség, a tisztelet, az udvariasság.

Segítő kérdések a téma kifejtéséhez:

- Szerinted melyek azok az örök emberi értékek, amelyek kultúrától függetlenül léteznek?
- Melyek azok az értékek, amelyek szerinted válságba kerültek napjainkban?
- Mi a véleményed az értékzavar, értékvesztés problémájáról napjainkban?

3. Mit kell akarnom? Az erkölcsi döntés

Mi a döntés? Többféle lehetőség közül kiválasztani a megfelelőt, s aszerint cselekedni a továbbiakban. Döntéseinket a mai napig befolyásolják a hagyományaink, szokásaink, elsősorban a családtól kapott értékek.

Sajnos vannak helyrehozhatatlan döntések is. Az ember mindig magán viseli minden tettének következményeit. Az emberi szabadság alapvető megnyilvánulása a döntési képesség.

A döntés mechanizmusát meghatározza mindaz az erkölcsi szabályrendszer, amely beépült a személyiségünkbe.

Az erkölcsi parancsokat az ember saját választása, döntése alapján teljesítheti, tehát szabadságában áll a parancsok szerint cselekedni. Lelkiismeretünk ebben a folyamatban is fontos szerepet játszik. Sugalmazza a helyes irányt a jó és a rossz között. Az egyén saját normái alapján fog dönteni. A döntési folyamat során az ember az alternatívák között mérlegel, érveket sorakoztat fel, majd a döntéseket tettek követik. Nem mindegy azonban, hogy melyik irányba billen el a mérleg. Az etikátlan döntések miatt torzul a személyiség. A cselekvő mindig felelős, a cselekvéseiből eredő következményekért is. A felelősség sok esetben jelent kötelezettséget is, például egy hajóskapitány katasztrófa idején egy személyben felelős minden akcióért.

Létezik egy másik fajta felelősség, amely a következményekhez társul. Nem megtenni valamit, amit meg kellett volna tenni, majdnem olyan súlyos véték, mint megtenni valamit, amit nem kellett volna. Az erényekért és a bűneinkért vállalt felelősség összefügg a megfelelő önismeret kérdéseivel. Aki tisztában van önmagával, az egyrészt kevésbé fog kitérni a felelősség alól, másrészt tettei elkövetése előtt is tud mérlegelni felelősen a várható következmények alakulásával kapcsolatban.

Segítő kérdések a téma kifejtéséhez:

- Melyik típusba sorolod magad: a könnyen döntő vagy a nehezen döntő típusba? Mi a különböző típusba tartozók döntési folyamatának előnye, hátránya?
- Napjaink társadalmában vajon mindig a jó alapján döntenek az emberek?
- Mi történik akkor, ha valaki megszegi az addig érvényes normákat?
- Döntéseidben mennyire van jelen például az iskola házi rendje?

4. Bibliai erkölcsi értékek érvényesülése a mai világban

„A vallás rendszerbe foglalt hit. Sok mindenben hiszünk. Van, aki az álmok jelentésében, van, aki a keresztbe szaladó fekete macska veszélyességében, van, aki az újjászületésben vagy abban, hogy áldozatot kell hozni valamilyen fontos dolog sikeréért, vagy, hogy meg lehet idézni a halottak szellemeit.

Ám ezek önmagukban csak mozaikszerű hit-elemek, semmiféle összefüggés, egymásból következés nincs közöttük. A vallás azonban egy megkomponált szellemi építmény, amelynek tanításai egymásnak támaszkodhatnak.

A hagyományos nagy vallásokat a következőképpen lehet csoportosítani:

Kinyilatkoztatáson alapuló vallások. Keletkezésük vagy egy Isten által kiválasztott, magas szellemi rangú személyhez (Mózes, Mohamed), vagy egy Isten megtestesüléséhez kötött (Jézus Krisztus). Kinyilatkoztatott vallás a zsidó, a keresztény, az iszlám.

Megvilágosodáson alapuló vallások. Bölcsőjüknél önerejükől magas szellemi szintre jutott emberek állnak, akik beeláttak a világ titkaiba. (Buddha, Lao-Ce, Kung-Fu-Ce). Ide tartozik: a buddhizmus, a taoizmus, a konfucianizmus.

Egyik kategóriába sem sorolható: a hinduizmus. A hinduizmus eredete az ismeretlenség ősködébe vész. Vannak későbbi iskolái, irányzatai, amelyeknek a története áttekinthető, de a hinduizmus legősibb kezdeteiről adatszerűen szinte semmit sem tudunk. E vallásnak vannak nagy, megvilágosodott mesterei, de tudunk számos Isten-megtestesülésről is, amikor az Égiek a bajbajutott emberiség segítségére siettek (Visnu, Krisna, Ráma). (...)

Érdekes, hogy a nagyhatású vallások mindig Közel- vagy Távols-Keleten jöttek létre. És földrajzilag legtöbbször hegyes vidéken. A vallások történetében nagy szerepet játszanak a hegyek: a Hóreb, a Tábor, a Kaliásza. Vajon miért? Ott közelebb van a Föld az Éghez? Ki tudja? (...)

Segítő kérdések a téma kifejtéséhez:

- Hogyan csoportosíthatjuk a hagyományos nagy vallásokat?
- Milyen hasonló vonásokat látsz a világvallások etikájában?
- Értelmezd a Tízparancsolatot napjaink törvényei szempontjából!
- Értelmezz egy bibliai történetet a jó és a rossz szempontjából (pl. Káin és Ábel története, József és testvérei, az eredendő bűn)!

5. Szeretetkapcsolatok: a család, mint érték

A szeretet nem egy konkrét egyénhez való kapcsolatról szól, hanem egyfajta nyitottságot jelent, érdeklődést a másik ember iránt. Van, akiben több a szeretet, van, akiben kevesebb. Ehhez kapcsolódik az önzetlenség, a részvét, a segítségnyújtás motivációja. Vannak emberek, akik szinte vonzzák a többi embert kedvességükkel, szeretetükkel, jó a közelükben lenni. Ilyenek az ún. karizmatikus személyiségek is, akik sokszor önmagukat áldozzák fel önszántukból, mert védelmeznek másokat. A szeretet érzelem és alaperény. Ez az alapja az emberi társadalom megmaradásának, nélküle már rég elpusztult volna a világ.

A szeretetet azonban tanulni kell. Az a gyermek, akit kevésbé szerettek, önmaga is kevésbé tud szeretni. Természetesen más minták ellessése révén ő is képes a szeretet átadására.

A legfontosabb szeretetkapcsolatok: szülői, testvéri, szerelmi, baráti, gyermeki. A szülői szeretet mellé a serdülőkorban társulnak az egyéb szeretetfajták (barátság, szerelem).

A személyiség kialakulásához feltétlenül szükséges, hogy elinduljon egy egészséges leválási folyamat a szülőkről. Ehhez nagy segítséget nyújt, ha a serdülőnek van barátja.

Sajnos ma már a családi élet válságáról is beszélhetünk. Ennek kialakulásában nagy felelősség terheli a szülőket.

De nemcsak a szülővel lehet probléma: a gyermek is gondolhatja úgy, hogy ő elvárhat mindent, de cserébe semmit sem kell tennie; nem ismeri a tiszteletet, lenézi a szüleit.

A szeretettel összefüggő fontos fogalom a felelősség.

Segítő kérdések a téma kifejtéséhez:

- Vajon miért létszükséglet a szeretet?
- Mit jelent a felelősség, mint erkölcsi érték az emberi kapcsolatok szempontjából?
- Mi a véleményed: több-e a házasság, mint egy élettársi kapcsolat?
- Szerinted milyen tényezők állhatnak a család, mint intézmény válsága mögött?
- Milyen veszéllyel járhat a családok szétesése?

6. Társadalmi szolidaritás

A demokratikus társadalom legfontosabb építőkövei: az igazságosság, egyenlőség, tolerancia, szolidaritás.

Az **igazságosság** az egyik legrégebbi fogalom, amely tekintélyt vívott ki magának. A Biblia szerint az igazságosság a helyes cselekedet, ami magában foglalja a jótékonyságot, vagyis a gyöngébbet nem szabad elnyomni.

Az **egyenlőséget** illetően különböző típusú egyenlőségértelmezésekkel találkozhatunk a politikában.

Az *esélyek egyenlősége* azt jelenti, hogy minden állampolgárt ugyanazok a jogok illetnek meg nemre, fajra, vallásra való tekintet nélkül.

A *feltételek egyenlősége* azonban csak az életfeltételek egyenlőtlenségeinek csökkentésében valósulhat meg a lakáshelyzettől az egészségügyi ellátásig.

A *kimenetelek egyenlősége*: „Egyes nézetek szerint akkor igazságos egy társadalom, ha annyira biztosítja a rosszabb helyzetűek hátrányainak kompenzálását, hogy végül is a jó helyzetűekkel azonos

valószínűséggel érnek célba az élet bármely területén. Minthogy ez a cél (legalábbis belátható időtávban) meglehetősen irreális, olykor vitatható eszközökkel igyekeznek hozzá közelíteni.” (Zombori Gyula: *A szociálpolitika alapfogalmai*. Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, Budapest, 1997)

Az arányos vagy kvótás egyenlőség az, amikor akár pozitív megkülönböztetés alapján az arányokat figyelembe véve kerülnek emberek különböző posztokra.

A bánásmódok egyenlősége. Származástól függetlenül mindenkinek egyforma ellátásban kellene részesülnie.

A hátrányos megkülönböztetést minden demokrácia elítéli.

A társadalmi konfliktusokat csak törvényes keretek között, a **tolerancia** alapján lehet kezelni. Vagyis az állam a konfliktusok megoldására nem az erőszakhoz nyúl, hanem megpróbálja tárgyalási alapon megoldani a feszültségeket. Nem büntet, nem torol meg, hanem időt hagy, kivár, meggyőz, érvel.

Ugyanez a tolerancia elvárható az állampolgártól is. A kritizálás, a méreg önmagában nem elegendő.

Az érvek és az indulatok nem ugyanaz a kategória. Az ideális állampolgári magatartás a politikai életben való aktív részvétel, a problémák figyelemmel kísérése, nem a passzív visszahúzódás.

Komoly problémát okoz a másság társadalmi szintű elfogadása. Ez is a tolerancia jelenlétét igényli.

Meg kell tanulni elfogadni a különbözőséget is, persze csak abban az esetben, ha az nem ártalmas a társadalom egészére.

A **szolidaritás** fogalmához többféle jelentés fűződik: összetartozás, segítség, sorsközösség vállalása. A legfontosabb társadalomkovácsoló erő, amikor a társadalmi rétegek nem elszakadnak, hanem kapaszkodnak egymásba. Nem szabad hagyni, hogy egy társadalomból vagy egy állampolgárból kihajjon a szolidaritás érzése.

A társadalomnak tudatosan kell törekednie az egyre jobban leszakadó rétegek megsegítésére. A nagy szegénység minden társadalom számára jel. Ennek megváltoztatása a jólétben élők számára is feltétlen szükséges, hiszen kiegyensúlyozott társadalom nem létezhet a nyomor által.

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Melyek a demokratikus társadalom legfontosabb építőkövei?
- Mi a véleményed a hátrányos helyzetben lévők életkörülményeiről?
- Szerinted hogyan lehet a hátrányból kikeveredni?
- Mi a véleményed a fogyatékkal élők problémáiról?
- Milyen lehetőségeket látsz a fogyatékkal élők segítségét illetően?
- Hogyan értékeled a paralimpiák szervezését?

7. Törvény és lelkiismeret. Közösség és korrupció

A demokratizálódás a XIX. századtól világfolyamat. A demokratikus állampolgárság alapkategóriája a közjó fogalma. Ez azt jelenti, hogy a demokráciában élő politikai közösségnek vannak olyan értékei és érdekei, amelyek a közösség minden tagját egyaránt érintik, s melyeket minden tag egyaránt magáénak vall.

Szoros összefüggés van a jogok és az erkölcs között. A jogot az állami erőszak szankcionálja, az erkölcsiséget a lelkiismeret szava; a közvélemény pedig szentesíti a jogot. A lelkiismeret belső kényszer, a jog azonban sokszor az erkölcsi törvényekkel összefonódva, külső kényszerrel próbálja az állam egyensúlyát fenntartani. A jog a társadalom működéséhez kapcsolódó tevékenységeket szabályozza, tehát az állam és az emberek kapcsolatát szentesíti.

Az egyénnek az élethez, a szabadsághoz, a boldogsághoz való természetes joga adja a demokratikus jogok alapját. Ezek a jogok egyben erkölcsi értékek is.

Szabadság: Az egyik legfontosabb érték. Az autonómia és a szabadság összetartó fogalmak. Csak az autonóm személy képes megteremtani, formálni saját életét. Ezt hívják pozitív szabadságnak, mert az egyén megkapja a választás lehetőségét. A negatív szabadság kényszer hatására bekövetkező választás.

Az állam olyan választásokat kényszeríthet rá állampolgáira, amelyekről az egyén azt hiszi, hogy saját autonóm döntése, pedig csak manipulálták őt (hitleri fasizmus).

A szabadsággal együtt jár a felelősség kérdése is. A politikai döntéshozatalok ezen a felelősségen alapulnak, amely nem kis súlyú, gondoljunk csak egy ország életét érintő kérdésekre.

A szabadságunk nem egyenlő a szabadossággal. A törvények betartása nélkül csak zavar, káosz uralkodna életünkben. A törvények és az erkölcsiség közös töből fakad. Gondoljunk pl. a Tízparancsolatra, melynek pontjai a mai napig meghatározóak a törvénykezésben.

Az erkölcs szempontjából a politikának a közjót kell szolgálnia. De a döntésekben mi, állampolgárok is benne vagyunk. Már a képviselőválasztás során is véleményt formálunk. Felelősek vagyunk saját és a társadalmunk sorsáért is.

Vannak olyan emberek, akikben több a szeretet, a közösségért érzett felelősség. Nem kell ehhez párttagnak lenni, az is nagy segítség, ha valaki csak úgy önmagától gondolja a panelházak melletti kis virágágyásokat, rászól a szemetekre. Valójában a lelkiismerete nem hagyja, hogy mindent mástól várjon el. Ez az állampolgári lét alapja. Törvénytisztelet, de felelősségtudat is a szűkebb vagy tágabb közösségért.

A korrupció, tisztességtelen érdekérvényesítés hiteltelenné teszi a politikát, aláássa a hatalom tekintélyét.

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Melyek az alapvető vagy elidegeníthetetlen emberi jogok?
- Milyen döntésekig terjed az ember egyéni szabadsága (pl. abortusz, eutanázia)?
- Szerinted milyen etikai problémákat vet fel új fegyverek kipróbálásának engedélyezése?
- Van-e erkölcsi vonatkozása a környezetet károsító, de nagy hasznot hozó ipari üzemek működtetésének?
- Szerinted milyen egy jó állampolgár?
- Mi a véleményed a korrupcióról?

8. Szavak és tettek. Médiaetika

A manipuláció napjaink egyik „csodafegyvere”. Nézzük meg, miben különbözik a meggyőzéstől. A manipulált ember nem tudja, hogy őt manipulálják. A meggyőzésnél ismert a cél, a meggyőzés érvekkel, nyíltan történik.

A szólásszabadság nagyszerű dolog, de vissza is lehet élni vele. Erkölcsileg, de a törvény által is elítélendő a rágalmozás, azaz meg nem történt dolgok állítása, rémhírek terjesztése, elismert, tiszteletnek örvendő emberek gyanúsítása, általuk el nem követett bűnök tényként közlése.

A társadalomra különösen káros az ún. gyűlöletbeszéd, amelynek célja bizonyos társadalmi csoportok megalázása, ezáltal az ellenük erőszakosan fellépő csoportok meggyőzésének erősítése.

A manipuláció a média világában is gyakori. A televízió esetében a nézettség a fontos, nem az értéktartás.

A szappanoperák pl. rendkívül népszerűek világszerte, annak ellenére, hogy a párbeszéd sokszor semmitmondóak, és a cselekmény is egysíkú. Valójában mindegyik rész ugyanarról szól. Sok ember életében mégis központi helyet foglal el egy-egy általa kedvelt sorozat, hiszen így számára könnyebbé válik a magány elviselése – az egyén a sorozatok világába menekül. Eközben a valóság háttérbe szorul, csak ez a könnyen befogadható, hamis világ marad, ahol minden vagy nagyon szép, vagy nagyon gonosz.

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Mi a véleményed a megtévesztő reklámok problémaköréről (pl. gyógyszerként adnak el az interneten gyógyhatással nem rendelkező, vagy még rosszabb esetben az ember egészségére káros hatású szereket)?
- Szerinted miért olyan népszerűek a szappanoperák világszerte?
- Az emberek miért igénylik a megdöbbentő, katasztrófákról szóló híreket?
- Miért kevés a sikeres, boldog életutakról szóló műsor?
- Mi a véleményed ezeknek a műsoroknak a személyiségünkre gyakorolt negatív hatásáról?

9. Többség és kisebbség

Az előítéletes gondolkodás a felvilágosult emberiség egyik legnagyobb ellensége. Amíg az egyik faj előtérbe helyezi magát a másikkal szemben, addig messze vagyunk a fejlett civilizációtól. Az előítélet nemcsak faji kérdésekben nyilvánul meg, hanem vallási tekintetben is, illetve a többségtől való eltérés minden jelenségében. A negatív előítélethez végső soron gyűlölet is társul, amely végképp torzítja a személyiséget. Sajnos háborúk idején tovább erősödik a lappangó előítélet, hiszen ezáltal lehet a legyőzendő népcsoportot elpusztítani. Az emberiség kollektív tudata mélységesen elítéli a néppusztító borzalmakat.

Az előítéletek egyidősek az emberiséggel. Nemcsak népet, embereket is ki lehet rekeszteni egy adott társadalomból. De mi is az előítélet?

Allport az előítéletekről szóló könyvében az előítélet fogalmát így határozza meg:

„Valamely személlyel szemben érzett idegenkedő vagy ellenséges attitűd, melynek alapja pusztán annyiban van, hogy az illető személy egy adott csoporthoz tartozik, és ennek következtében feltételezik róla, hogy a csoportnak tulajdonított negatív tulajdonságokkal rendelkezik.” (36.)

Az előítéletek két összetevője a sztereotipizálás és az attribúció. A sztereotipizálás egy embercsoport bizonyos jellemvonásainak általánosítása. Nem fakad eleve rosszindulatból, hanem a világ befogadásának, a világszemlélet leegyszerűsítésének eszköze. Nem tudunk mindent és mindenkit megismerni, ezért anélkül, hogy ismernénk az adott nemzetiségű egyéneket, véleményt alkotunk magáról a népről.

A másik lényegi összetevő az attribúció. Az emberek szeretnek okot tulajdonítani az eseményeknek. Ezek az oksági következtetések legtöbbször a személyiségben rejlő előítéleteken alapulnak. A megtörtént eseményeket úgy értékeli az egyén, hogy az ne okozzon feszültséget a személyiségében akkor sem, ha tévedett.

A tudomány négy fő okot talál az előítélet kialakulásához:

1) A gazdasági-politikai konkurencia, illetve konfliktus.

Számos kísérlet igazolta, hogy minél alacsonyabb valakinek a társadalmi státusza, az iskolai végzettsége, annál előítéletesebb. Talán saját sorsuk, társadalmi helyzetük alakítja ki bennük azt a nagyfokú ellenérzést, amellyel a náluk elesettebbek ellen fordulnak. Itt van lehetőség a különb-érzet kifejezésére, az élet más területén erre nincsen mód.

Az is tény, hogy, ha munkahelyek kerülnek veszélybe, az addig békésen egymás mellett élő eltérő etnikumú csoportok a munkahelyük megőrzése érdekében elfordulnak egymástól, gyűlölni kezdik egymást.

2) Az áthelyezett agresszió, vagyis a bűnbakképzés folyamata.

Az ember csak a számára értéktelent tudja elpusztítani. Ez a mechanizmus működött a világ urainak kihirdető népek világpusztító hadseregeiben. E miatt tudtak halálgyárat létrehozni a II.

világháborúban. Bűnöket ráolvasni valakire, megtisztítja a személyiséget, lelki békét teremt. A bűnbakképzés veszélyes, de jól bevált fegyver a politika kezében: a társadalom gazdasági problémáiról könnyedén eltereli a figyelmet.

3) A tekintélyelvű személyiség

Az egyén gondolkodásmódja merev, értékrendszere konvencionális, nem tűri a gyengeséget, híve a megtorlásnak, gyanakvó, erős tisztelet jellemzi mindenfajta tekintély iránt. Önmagát dicsőíti, de belül a szorongás, bizonytalanság gyötri.

A tekintélyellenes személyiség önmagához való viszonya objektív, értékelésének alapelve a teljesítmény. Konfliktusaiból nem menekül, elemző-értelmező módon próbálja azokat megoldani. Az előítéletes személyiség legtöbbször már gyermekkorától, a mintakövetés által válik azzá.

4) Konformitás, vagyis a társadalmi normák szabályainak betartása.

Ebben benne rejlik a ragaszkodás is a saját szubkultúrához. Fő megjelenési formája az elkülönülés. Napjaink egyik legfontosabb problémája is ezen alapszik. Társadalmi csoportok, etnikumok, de akár még pártok is elkülönülnek ahelyett, hogy nyitnának egymás felé; az előítéletek elhatalmasodnak, ami növeli a feszültségeket.

4. Az előítélet egyéb irányulásai

Nemcsak a faji elkülönülések jelentenek tehát problémát; elég, ha csak a másság más területeire gondolunk: fogyatékosok, egyéb, a társadalmi normától eltérő csoportok vagy egyének helyzete.

5. A kisebbség nemzeti identitása és jogai

Minden nép gazdagabb lesz attól, ha saját kultúrája mellett a kisebbség kultúráját is megismeri. A nemzeti identitás megőrzése nem jelent elkülönülést. A magyarországi nemzetiségek például amellett, hogy megőrzik saját hagyományaikat, magyarnak vallják magukat (például a cigányság, zsidók, szerbek, szlovákok, svábok).

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Milyen jellemzői, illetve okai lehetnek az előítéletes gondolkodásnak?
- Melyek a magyarországi nemzetiségek? Milyen közösségi jogok illetik meg őket?
- Mi a véleményed arról, hogy az anyaországnak kötelessége figyelni a kisebbségi sorban élő határon túli magyarságra?
- Szerinted megjelenik-e az előítéletesség az iskola falain belül?

10. Korunk kihívásai 1. Világszegénység – szegények világa

Amióta világ a világ, mindig is volt szegénység. A társadalmi egyenlőség, igazságosság megteremtése célként természetesen jelen van az országokban. Ki többet, ki kevesebbet tud tenni a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentéséért.

Számos országban még az alapvető szükségletek szintje sincs biztosítva.

A létfenntartáshoz szükséges szint az evés, ivás, alvás meglétét jelenti. Magyarországon is jelentős mértékben szegényedtek el embercsoportok, de ha világviszonylatban nézzük, a nálunk élő hajléktalanok irigyelt emberek lehetnének néhány afrikai államban vagy Indiában. Skandináviában ugyanakkor igencsak megdöbbenénk a hajléktalanok életkörülményein.

Nem tudunk tehát olyan mérőszámot mondani, ami kifejezhetné a szegénység mértékét világméreteken, ezért a szegénység relatív voltát kell figyelembe venni. Minden társadalom önmagához mérten tudja a saját szegénységi mutatóit megítélni.

Eligazító mérőszám egy országon belül a létminimum mértéke. Azt tartjuk szegénynek, aki a létminimum alatt él. A szegénység állapotával együtt járhat a depriváció (jogfosztottság) és a devianciák kialakulása (deviancia: társadalmi normától való eltérés). A devianciák közül a szegénység következménye lehet bűnözés, szenvedélybetegségek, öngyilkosság.

A diszkrimináció megjelenése és az előítélet is kapcsolódik a szegénységhez.

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Indokold meg, miért nem lehet teljes egyenlőség az emberek között?
- Szerinted ki a szegény ember és milyen előítéletek kapcsolódnak a szegénységhez?

- Mit tudnak tenni a civil szervezetek a gyermekszegénység ellen itthon és külföldön?

11. Korunk kihívásai 2. A globális világ erkölcsi dilemmái

Nap mint nap hallhatjuk, hogy a világ globalizálódik. Mit is jelent ez? A gazdaság kezd világméretben egységesülni, egy nagy rendszerré válni. A világméretű vállalatok óriási haszonnal dolgoznak, elnyomva akár kisebb, nemzeti vállalkozásokat.

Az egységesülő világ folyamatosan szűkül is. Az információk áramlása ma már nem okoz gondot. Ugyanarról beszél napjainkban egy lengyel és egy ausztrál, ugyanazokat a filmeket nézi a japán és a norvég, ugyanazt a híryanagot olvassa a dán és a magyar. Az internet, a különféle számítógépes programok elképesztő távlatokat kínálnak a tájékoztatásra.

Kicsit riasztó ugyanazokat a reklámokat nézni az ugyanolyan stílusú áruházak előtt, amelyekben ugyanaz a kínálat, és amelyeket ugyanolyan ruhájú eladók kínálnak az ugyanolyan elosztású polcaikról. S az ember igazából nem tudja, melyik ország melyik városában jár. Nagyon vigyázni kell arra, hogy a különböző vidékek ezernyi különlegessége (nemzeti sajátosságok, színes szokások), vagyis az, ami miatt érdemes elutazni, nehegy eltűnjön az egyen szabályozott üzleti szellemiség miatt. Ügyelni kell az arányokra.

A fejlődés, az iparosodás létrehozta a maga világvárosait. Az iparosodással elnéptelenedtek a kis települések, a munkalehetőség miatt rengetegen hagyták el a megszokott közegüket és költöztek be a nagyvárosokba. Közülük sokan élnek át a kiszakadás élményét. A megszokott, kis világ helyett nyüzsgő, zajos, sokszor személytelen környezetbe kerülnek. Ez bizonytalanságot, otthontalanság-érzést okozhat, főleg, ha valaki a jobb megélhetés reményében külföldön keres boldogulást. A biztonsági szint sérülhet igazán. Elveszti a kapcsolatot a családjával, az otthonával, sokszor még a megszokott utca is hiányozhat. s váratlanul rátör a magány, a gyökértelenség érzése.

Egyre több a megélhetési menekült, akiket embercsempészek hoznak át az ún. zöldhatáron. Őket menekülttáborokban helyezik el mindaddig, amíg sorsukról döntés nem születik.

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Szerinted mi a globalizáció előnye?
- Mi lehet a globalizáció hátránya?
- Szerinted miért jó vagy nem jó a tartós távollét a hazádtól?

12. Korunk kihívásai 3. A fogyasztás etikája

A globalizáció hatására egyre jobban előtérbe került az emberekben az igény, hogy választékosan, divatosan öltözzenek, „trendi” tárgyakkal vegyék körbe magukat, még a bútoroknak is megszűnt a tartóssága. Régen egy hálósobabútor örökre szólt, a népviseletet pedig a személy életkora határozta meg, nem a trendek. A régihez való ragaszkodás, a tárgyi emlékek becsülete eltűnőben van. Ha megengedheti magának valaki, akkor a házat is gyakran változtatja.

Eltűnnek a valódi értékek, s az emberi mohóság egyre kevésbé engedi, hogy az emberek egymásra figyeljenek. A bevásárlóközpontok Hankiss Elemér szerint mint új katedrálisok maguk alá gyűrték az embereket, úgy járkálnak bennük, mintha kötelességük lenne valami új istennek hódolni. Mit hirdetnek mosolyogva a reklámarcok? Vegyél meg mindent, megérdemled. Ez a bezárt mesterséges világ jó illatával, csillogó-villogó pompájával előhossa az emberből a kisgyermeket, akinek minden kell, és mindenre rá tud csodálkozni. S el is hiszi, hogy ez az igazi boldogság (Hankiss Elemér: *Az emberi kaland. A vásárlóközpont*. Helikon Kiadó, Budapest, 1999).

Az üzleti világ reklámhadjárata csodákra képes. Fogyasztási túlkapásaink teszik lehetetlenné az életet. 1968-ban alakult a Római Klub, amelynek keretén belül tudósok próbálták az emberiség túlélési lehetőségeit vizsgálni. Arra jutottak, hogy a fogyasztás etikai kérdéseivel is foglalkozni kell,

elsősorban mérsékelni kellene a fogyasztást. Szerény, megfontolt fogyasztást kellene kialakítani a túlköltekezés helyett. Követőket azonban nem nagyon talált az ötlet. A tisztas megélhetési szinten élők viszonyai el kell, hogy nyomják a meggondolatlan, túlzásokba eső luxus életformát. Nem bírja el a természet az életszínvonal állandó emelését.

Ez lenne a fogyasztás etikája: visszafogott, megfontolt egyszerűbb igényeket kielégítő fogyasztás, amely nem hajszolná bele a gazdaságot sem ebbe az örületes tempót diktáló, természetellenes versenybe.

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Szerinted milyen státuszszimbólumok léteznek napjainkban?
- Milyen hatással van szerinted a márkaimádat a fogyasztásra?
- Érvelj a bevásárlóközpontok fontossága mellett vagy ellene!
- Miért veszélyes szerinted az emberi kapcsolatok szempontjából, ha valaki azt hiszi, hogy minden megvehető?

13. Korunk kihívásai. Ökoetika – fenntartható fejlődés

Az ipari fejlődés hatására a gyárak, üzemek rengeteg mérget juttatnak a levegőbe. Elzárják tőlünk a tiszta levegőt, a mérgező anyagok a savas esővel bejutnak a talajba. A növények gyökerei felszívják, az állatok pedig megeszik, így az emberi szervezet is részesül a mérgező anyagokból.

Sok helyen megoldatlan a hulladékok megsemmisítése. Innen is bejuthatnak a talajba a lebomló szemét kémiai anyagai szennyezve akár az ivóvízkészletet is. Az olajat szállító hajók balesete a tenger élővilágát pusztítja el.

A hatalmas mennyiségű vegyi anyag légkörbe kerülése, tudjuk, pusztítja az ózonpajzsot. Sokszor lehet hallani az általános felmelegedésről. A hőmérséklet tíz évente átlagosan 0,2–0,5 Celsius fokkal emelkedik. Ennek következtében a sarkvidéki jéghegyek olvadni kezdenek, így az óceánok szintje évente 3–10 cm-rel megemelkedik: ez az emelkedés 1 milliárd embert kényszeríthet majd áttelepedésre.

A csapadék nagyobb részt télen fog hullani, nyáron jellemző lesz az aszály. Az élővilág különböző fajtái tűntek, és tűnnek el a környezeti ártalmak hatására. A pusztítás nem szándékos. A jólét igényéből fakad. Micsoda ellentmondás! Az emberiség komfortigénye miatt kipusztítja önmagát.

Azonban az emberek egy része érzi személyes felelősségét is a természeti környezet megóvásában.

Hiszen ezzel saját életünket is mentjük. Törvények születnek a természet megmentésére. Több ország létrehozta a saját ún. nemzeti parkjait, ahol törekednek a természet érintettségének megőrzésére.

A nemzetközi mozgalmak közül a legjelentősebb a Greenpeace (A Zöld béke) mozgalom. (1971.)

Aktivistái sokszor fizikai egészségük kockáztatásával harcolnak egy-egy erdő, egy-egy település megmentéséért szemben az ipari, vállalati tervekkel.

Segítő kérdések a téma feldolgozásához:

- Mit jelent az ökológiai lábnyom kifejezés?
- Szerinted milyen veszélyei vannak a jövőre nézve az emberi felelőtlenségnek?
- Van-e személyes felelősségünk a környezetünk védelmében? (Véleményed példákkal is támaszd alá!)
- Létezik-e szerinted a tudósok felelőssége? Rejlnek-e veszélyek az újabb és újabb tudományos technológiák alkalmazásában (pl. állatkísérletek, atomenergia, géntechnológia, klónozás, stb.)?

Felhasznált irodalom:

Bóna Gézáné Maksay Mária: Etikatanári segédkönyv a középiskolák 11-12. évfolyama számára

Készült a Társadalmi Megújulás Operatív Program támogatásával a „Szakmai tanárképzés országos módszertani- és képzésfejlesztése” TÁMOP-4.1.2.B.2-13/1-2013-0012 sz. projekt keretében, 2015-ben, a Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kar gondozásában (Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kar Pedagógia Tanszék 2015.)